

Etimológiai megjegyzések

8. Cseremisiz *la tšše* 'Korb aus Lindenbast'

A cser. (PAAS.) *la tšše* 'Korb aus Lindenbast, in dem man, wenn man auf Jagd od. Fischfang ging, die Wegzehrung legte' szónak eddig csak a finnből és a lappból voltak kétes megfelelői (l. TOIVONEN: FUF. XIX, 134).

Hangtani szempontból jól megfelel a cseremisiz szónak a zürj. (FOKOS-FUCHS) Ud. *la tšš* 'Zuber, in dem man Fische einsalzt'; *lamu* (o: *la tšš*) 'бочонок'; *сур ламу* 'бочонок для пива, из-под пива; *черу ламу* 'бочонок для рыбы' (SzerSzlKomi.).¹

A jelentésbeli eltérés — háncskosár ~ sajtár, hordócska — igen csekély, s mivel azonos kategóriába tartozó használati eszközökön belül nyilvánul meg, nem igényel különösebb magyarázatot.

9. Cseremisiz *košo* 'Quackente'

TOIVONEN a cser. (GEN.) P. *košo* 'Quackente, fuligula, гоголь' szót az osztj. (KT. Szogom *čèntš* 'чирокъ (Ente)', Kam. *čèntš* 'eine чирокъ-Art'; ? magy. *kacsa* 'Ente'; szam. *konzu* 'Möwe' alakokkal egyeztette (FUF. XIX, 176).

Összetartozik a cseremisszel a zürj. *кочыць, кочіць* 'серая утка' (SzerSzlKomi.) jelentésű szó. A zürjén adatok alapján azonban az osztják és szamojéd szavak nem tarthatnának össze a cseremisszel — a magyarról nem is szólva, mely nyilvánvalóan sláv eredetű —, mert a cseremisiz szóbelseji mássalhangzó nem affrikátára, hanem *s*-re megy vissza. A cseremisiz szóban az *š* nyilván másodlagos. Az *s* > *š* hangfejlődésre különösen szókezdő helyzetben számos példát találunk az észak-keleti és keleti cseremisiz nyelvjárásokban, de a szó belsejében sem ritka ez a jelenség, például M., MM. *šaske*, USj. *šaske* 'bald, gleich, schnell' < csuv. (PAAS.) *vaska-* (BEKE: FUF. XXII, 110). VASZILJEV és a MRSzl. jésítetlen *кос, коцо* alakban ismeri a szót.

10. Finn *mäyrä* 'Dachs'

A SKES. a fi. *mäyrä*, karj. *mägrä* stb. 'Dachs' jelentésű szavakhoz csak a cser. *nerve* szót kapcsolja, mint kétes megfelelőt.

A cseremisiz szót VASZILJEV szótára *нэргэ, нэрдэ* 'барсук' alakban közli.

Összetartozik ezekkel a szavakkal a votj. *нарды* 'барсук' (UdmRSzl.) szó is. A szótár jelzi, hogy a votják szó csak a déli nyelvjárásokban használatos.

Több körülmény szól amellett, hogy a votják adat nem eredeti finnugor szó, hanem cseremisiz kölcsönzés.

¹ Сравнительный словарь коми-зырянских диалектов. Сыктывкар, 1961.

Az eredeti szókezdő mássalhangzó a finnségi és szamojéd megfelelők alapján (I. N. SEBESTYÉN I.: OK. I, 362) kétségkívül *m*. Az *m > n* hangváltás a cseremiszből jól magyarázható népetimológiával, mivel a cser. (WICHM.) *ner* 'Nase; Hügel' jelentésű szó könnyen hathatott a borz nevére, amelynek egyik szembeötlő jellegzetessége hosszú orra. A votjában viszont hangtani szempontból aligha tehető fel hasonló jelenség. A votják szóbelseji *-rd-* ismét csak a cser. *nerde* alak kölcsönvétele mellett tanúskodik, mert a cseremiszből ez az eredetibb *nerve* változataként él, a votjában viszont ilyen hangfejlődésre nem találunk példát.²

11. Cseremisiz *kārme'm* 'fára... mászik'

BEKE ÖDÖN a cser. (BEKE) CK., Cs. *kārme'm*, CÜ. *kār(D)me'm*, JT. *kārtem* stb. 'a fára, falra mászik, belekapaszkodik (ágba, hajba)' szót a votj. (MUNK.) *kormal-* 'vakar, karmol, körmöl' igével egyeztetni (NyK. XLV, 343).

A cseremisiz szónak, melyben a *D, t* másodlagos hangok (vö. BEKE, CserNyt. 118) megfelel a zürj. (FOKOS-FUCHS) V., Ud. *kurmavnj* 'scharren, harken, aufharken; schaben (V.), mit der Hand harken (Ud.)'; *курмаvны* 'захватывать, нахватывать, забирать (себе)' (SztSzlKomi).

A zürjén szó megfelelője a votjában nem a BEKE idézte adat, hanem a ҚЫРМАНЫ I. 'шупать, ощупывать'; 2. 'сжимать, пожимать, зажимать' (UdmRSzl.) ige. A votj. (MUNK.) *kormal-* tehát hangtani szempontból nem tartozhat ide.

12. Cseremisiz *kurža'm* 'laufen'

A cser. (WICHM.) KH. *kārgāžam*, U. *kurža'm* 'laufen (KH., U.), rollen (KH.)' szót a SKES. a fi. *karata* (*karkaan, karaan*) 'fliehen, entfliehen, entweichen' kétes megfelelőjeként idézi.

A cser. *kuržam* alaknak jól megfelel a zürj. *кыржотны* 'обрыскать, обегать', melyet a SztSzlKomi a FV. nyelvjárásból idéz.

13. Cseremisiz *pošem* 'elszaporodik'

A cser. (SZIL.) *pošem* 'elszaporodik; (Gen.) reichlich wachsen'; *поша* 'размножается'; *поша, поса* 'засаривается (сорными травами) (VASZ.); *пошаш* I. 'засоряться, (сорными травами)'; 2. 'размножаться, плодиться, расплодиться' (MarRSzl.)³ alakok eddig még nem merültek fel a finnugor etimológiai irodalomban.

A cseremisiz szót egyeztetethetjük az alábbi zürjén adatokkal: L. *пōша* 'чаша'; Le. *пōшыд* 'очень густой, частый (напр. о лесе)'; *пōшыдін* 'чаша' (SztSzlKomi); *пōш* 'молодой ельник, еловая поросль' (KRSzl.)⁴

Mindkét nyelvben eredeti szóbelseji mássalhangzóként *š-t* kell feltennünk. VASZILJEV *s-es* adata nyilván másodlagos. A cseremiszből közismert *s, ś > š* hangfejlődés mellett számos szóban ellenkező tendencia érvényesülését látjuk (vö. BEKE: FUF. XXII, 118, 20).

BERECZKI GÁBOR

² Vö. УОТИЛА: SUSToim. LXV, 346—7.

³ Марийско-русский словарь. Москва, 1956.

⁴ Коми-русский словарь. Москва, 1961.